

NATO KAPCSOLATOK ÉS FELADATOK SZARAJEVÓBAN

NATO POLITICAL AND MILITARY RELATIONS IN BOSNIA-HERZEGOVINA

A felbomló Jugoszlávia megoldatlan politikai konfliktusai vezettek a véres boszniai háborúhoz, amely 100.000 áldozatot követelt és milliók hagyták el otthonaikat az 1995 decemberi Daytoni békeszerződés aláírásáig. A szerző cikkében elemzi a NATO boszniai szerepvállalásának tapasztalatait, bemutatja a misszió átalakulását és aktuális feladatait.

The unresolved political conflicts in the breaking-up Yugoslavia led to the bloody Bosnian war, which had taken 100.000 casualties and millions had left their homes until the signing of the Dayton peace agreement in December 1995. The author analyses the context and experiences of NATO in Bosnia-Herzegovina and illustrates the changing character of the mission and the current tasks.

Bosznia-Hercegovina 1992-ben vált önállóvá, a felbomló Jugoszlávia harmadik és egyben a legtöbb veszteséget elszenvedő országaként. Lakossága három etnikai csoportból áll: 48%-a bosnyák, 37%-a szerb és 14%-a horvát¹. A boszniai háború előzménye az volt, hogy a bosnyák kormányzat 1991 decemberében hivatalosan kérte² az ország függetlenségének elismerését. Ezt megerősítendő, az 1992 márciusában megtartott népszavazáson a szavazásra jogosultak 63%-a támogatta az elszakadást az akkor még létező Jugoszláviától. Legnagyobb mértékben a bosnyákok³ támogatták a kiválást a szerb dominanciájú országból, a boszniai szerbek bojkottálták a népszavazást és szándékaik szerint maradtak volna Jugoszlávia részeként, vagy egy későbbi Szerbiához csatlakozás reményében külön akartak válni Bosznia-Hercegovinától. A boszniai horvátok bizonytalanok voltak mind a független államiság támogatása, mind pedig az országon belüli saját önállóságuk keresése vonatkozásában. A megoldatlan politikai konfliktusok vezettek a véres boszniai háborúhoz, amely 100.000 áldozatot követelt és milliók hagyták el otthonaikat az 1995 decemberi Daytoni békeszerződés aláírásáig.

A Daytoni békeszerződés alapján szövetségi államként, két tagköztársasággal létrejött Bosznia-Hercegovina. A Bosznia-Hercegovinai Föderáció (Federacija Bosne i Hercegovine: FBiH) az ország területének 51%-át, a Boszniai Szerb Köztársaság (Republika Srpska: RS) pedig 49%-át birtokolja.⁴ Ez az elkülönülés az etnikai viszonyokban is viszatükröződik. Az 1992 előtti heterogén etnikai megoszlás a háború alatt nagymértékben megváltozott és szinte teljesen homogénné vált.⁵ Ma a Föderáció területén él a bosnyákok és horvátok 90%-a, és hasonló a helyzet a Boszniai Szerb Köztársaságban is, ahol a szerbek 90%-a él. Bár az országon belül útlevelel nem kell, azért a belső etnikai határokkal mindenki pontosan tisztában van.⁶

¹ <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/bk.html> Letöltés ideje: 2012. június 25.

² Hámori Gergely: Maratoni közvetítés, forgatókönyvek Bosznia-Hercegovina helyzetének rendezésére, Magyar Tudomány, 2002/2. 144. o. <http://www.matud.iif.hu/02feb/hamori.html>, Letöltés ideje: 2012. június 25.

³ <http://www.mult-kor.hu/cikk.php?id=19744>, Letöltés ideje: 2012. június 25.

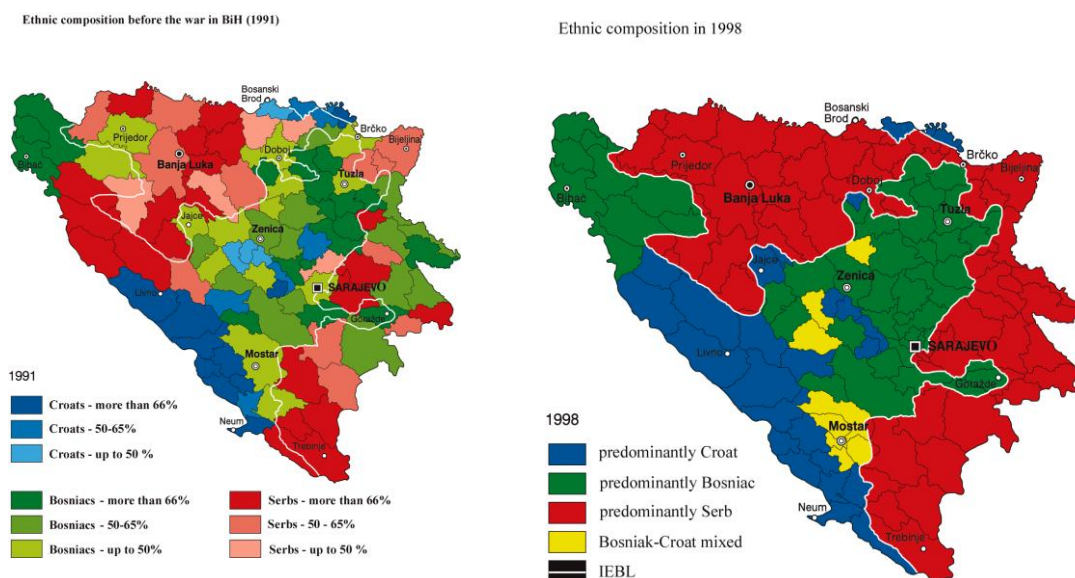
⁴ Corvinák - A Nyugat-Balkán - Balkán - 3. Regionális konfliktusok, regionális problémák http://biztpol.corvinusembassy.com/?module=corvinak&module_id=4&cid=80, Letöltés ideje: 2012. június 24.

⁵ http://planetagazeta.hu/2011/09/csendes_metely_boszniaban, Letöltés ideje: 2012. június 24.

⁶ Padányi József: A menekültek és hontalanok visszatelepítése Bosznia-Hercegovinába. Hadtudomány 2000. 2. szám. 118. oldal.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

RÓZSA Tibor

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

Forrás: <http://www.ohr.int/ohr-info/maps/images/ethnic-composition-after-the-war-in-1998.gif>, Letöltve: 2012. június 24.

A Daytoni békeszerződés két nemzetközi szervezetet hozott létre a szerződés betartásának felügyelete céljából. A békeszerződés által létrehozott ad hoc nemzetközi intézmény, a Főképviselő Hivatala⁷ (Office of High Representative: OHR) felel a civil vonatkozású ügyekért, a katonai feladatok a NATO vezetése alatt álló Stabilizációs Erők (Stabilisation Force: SFOR) felelőssége lett.⁸ A szerződés viszont nem rendelkezett a szövetségi állami szintű haderőről, ezért a két entitás (FBiH, RS) megtartotta a háború során is alkalmazott, sorozáson alapuló, önálló haderejét.⁹

2001-ben Bosznia-Hercegovina bejelentette csatlakozási szándékát a NATO Békepartnerségi Programjához, melyre válaszul a Szövetség megfogalmazta a csatlakozás politikai és katonai követelményrendszerét. Ezek közül egyik legfontosabb az állami szintű ellenőrzés alatt álló, egységes haderő létrehozása volt.

A boszniai kormányzati szervek nem kezdtek lázas munkába a megfogalmazott követelmények teljesítése céljából egészen addig, amíg a Főképviselő Hivatala 2003-ban ki nem mondta, hogy az entitások önálló haderői feletti állami szintű civil kontroll hiánya veszélyt jelent a békeszerződés civil feladatainak teljesítésére. Ennek megfelelően, a békeszerződésben foglalt jogkörök alapján, a Főképviselő Hivatala létrehozta a Védelmi Reform Bizottságot¹⁰ (Defence Reform Commission: DRC). A bizottság létrejöttének célja javaslatok megfogalmazása volt az entitás haderők feletti állami szintű vezetés, irányítás és felügyelet létrehozásához szükséges törvények vonatkozásában. A bizottság tagokból¹¹ és

⁷ The General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina
http://www.ohr.int/ohr-info/gen-info/default.asp?content_id=38519, Letöltés ideje: 2012. június 25.

⁸ A magyar részvétel részletes bemutatását lásd: Görög István-Padányi József: Az IFOR-SFOR Magyar Műszaki Kontingens 1996-2002. Budapest, Zrínyi Kiadó 192 oldal.

⁹ The General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina
http://www.ohr.int/dpa/default.asp?content_id=380, Letöltés ideje: 2012. június 24.

¹⁰ <http://www.ohr.int/ohr-dept/pol/drc/pdf/drc-eng.pdf>, Letöltés ideje: 2012. június 24.

¹¹ Bosznia-Hercegovina állam és entitások, Főképviselő Hivatala, EBESZ, SFOR, NATO.

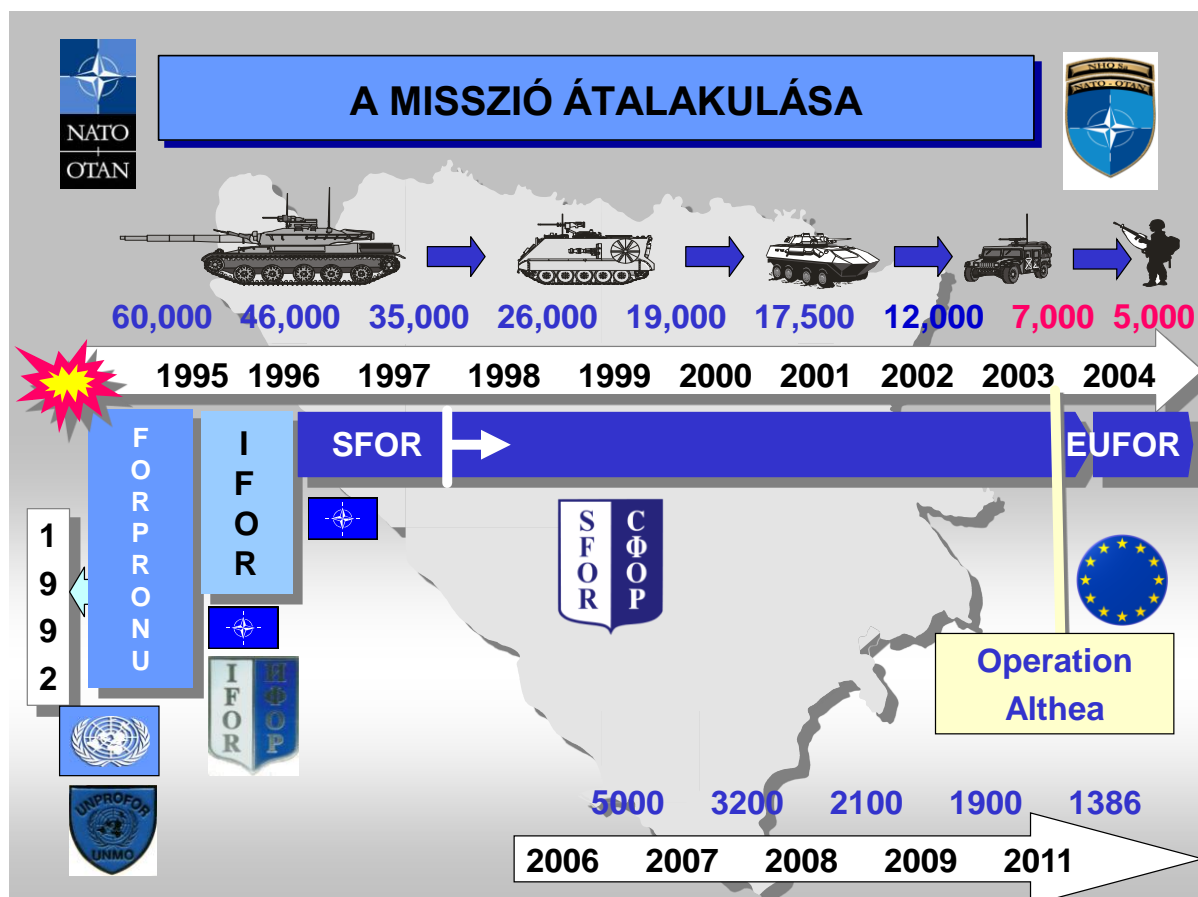
HADTUDOMÁNYI SZEMLE

RÓZSA Tibor

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

megfigyelőkből¹² állt, vezetője egy korábbi amerikai védelmi miniszterhelyettes lett. A bizottság a nemzetközi nyomás hatására nagy lendülettel kezdte meg munkáját, melynek eredményeként 2003 szeptemberére elkészítették a védelmi szféra reformjára vonatkozó törvények tervezetét. Ezeket a parlament elfogadta és 2003 decemberében hatályba léptek. Az új törvény minimális állami irányítás és kontroll alá helyezte az entitások haderőit, a háromtagú Elnökséget¹³ felruházták a főparancsnoki funkcióval, illetve létrehoztak egy kis létszámú Védelmi Minisztériumot és Vezérkart. A kezdetekben — egészen 2006-ig, amikor létrejött az egységes haderő — ez a „hibrid” struktúra jelentette Bosznia-Hercegovina Fegyveres Erőit. Az állami szintű szervek (Védelmi Minisztérium, Vezérkar) jogkörei a koordinációra és a követelmények megfogalmazására korlátozódtak. Ugyanakkor a követelmények gyakorlatba átültetése különösen nehézkes volt, hiszen a kikényszerített békeszerződés bebiztosította az etnikai kérdések megjelenését a civil és katonai felső vezetés szintjén egyaránt.

2004 decemberében az SFOR erők átadták végrehajtó mandátumukat az EUFOR (European Union Force) erők részére. Ezzel egy időben megalakult a NATO Parancsnokság, fő feladata pedig Bosznia-Hercegovina védelmi reformjának politikai, illetve katonai támogatása és felügyelete lett.

Forrás: Szarajevói NATO Parancsnokság parancsnoki előadás 2012. május 22.

¹² USA, Oroszország, EU, Törökország az Iszlám Konferencia képviselőjében.

¹³ A békeszerződés alapján az országot háromtagú (bosnyák, horvát, szerb) elnökség vezeti.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

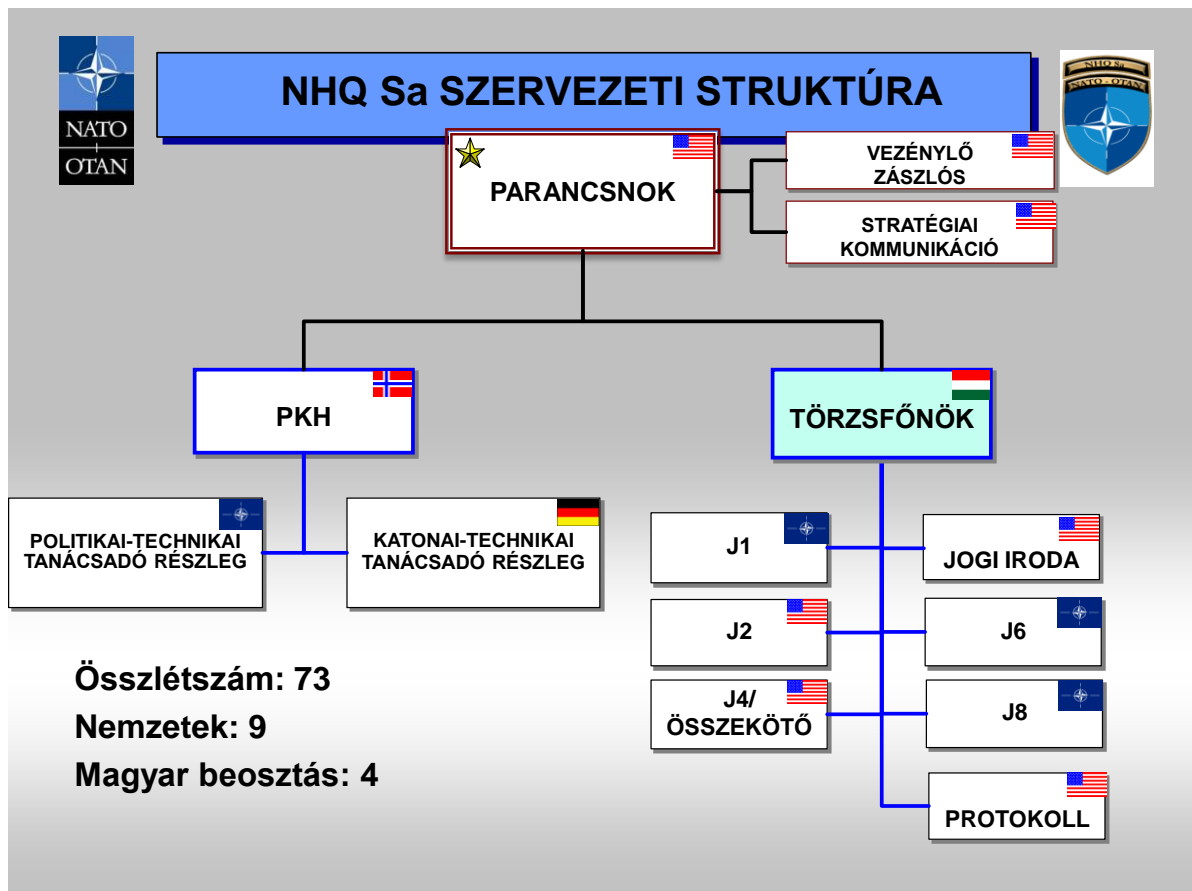
RÓZSA Tibor

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

A szarajevói NATO Parancsnokság az Észak- Atlanti Tanács mandátuma alapján tanácsadói és koordinációs tevékenységet végez¹⁴ Bosznia-Hercegovina kormányzati szervei részére a védelmi szektor reformja, illetve az ország euroatlanti csatlakozásának elősegítése érdekében.

Ennek megfelelően a nápolyi Összhaderőnemi Parancsnokság (Joint Force Command Naples: JFCNP) meghatározta azokat a fő feladatokat, melyek értelmében a NATO Parancsnokság politikai és katonai segítséget nyújt a védelmi szektor reformjának végrehajtásához Bosznia-Hercegovinába. A NATO „Berlin Plusz”¹⁵ megállapodás szerint támogatja az EUFOR Althea műveletet, ami a gyakorlatban NATO eszközök használatba adását és a költségek bizonyos mértékű megosztását jelenti.

A Parancsnokság a megalakulásától fogva támogatást nyújtott a volt Jugoszláviával foglalkozó büntetőbíróság¹⁶ részére a háborús bűnöket elkövetett személyek felkutatásában és elítélésében. Ez a feladat 2011 júliusában Goran Hadzsic¹⁷ elfogásával részben befejeződött, hiszen a körözött személyeket elfogták, viszont a bizonyításhoz szükséges dokumentumokkal kapcsolatosan még vannak archiválási feladatok. A Parancsnokság az egyéni partnerségi program és a NATO együttműködés teljes spektrumában segítséget nyújt Bosznia-Hercegovina részére a NATO csatlakozás követelményeinek teljesítése érdekében.

¹⁴ <http://www.jfcnaples.nato.int/hqsarajevo/page88511919.aspx> Letöltve: 2012. június 25.

¹⁵ <http://www.nato.int/docu/review/2004/issue4/hungarian/art3.html>
Letöltve: 2012. június 24.

¹⁶ A volt Jugoszlávia területén 1991 óta elkövetett, a nemzetközi humanitárius jogot súlyosan sértő cselekményekért felelős személyek megbüntetésére létrejött Nemzetközi Törvényszék (ICTY).

¹⁷ http://hvg.hu/vilag/20110720_tartoztatás_goran_hadzsis_haga, Letöltve: 2012. június 24.

HADTU DOMÁNYI SZEMLE

RÓZSA Tibor

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

Forrás: Szarajevói NATO Parancsnokság parancsnoki előadás 2012. május 22.

A Parancsnokságot egycsillagos amerikai tábornok vezeti, aki egyben a NATO katonai képviselője Bosznia-Hercegovinában. A feladatrendszernek megfelelően két nagy szervezeti egységre tagozódik, a NATO Tanácsadói Csoportra és a Támogató törzsrre. A NATO Tanácsadói csoport rendeltetése a politikai és katonai tanácsadás a kormányzati szervek részére, ezért két részlegről áll, politikai-technikai részleg és katonai-technikai részleg. A támogató törzs rendeltetése a parancsnokság működtetése, a feladatrendszer támogatása és az EUFOR Parancsnoksággal való koordináció végzése.

A Parancsnokságon 9 nemzet 73 fővel képviselteti magát, jelenleg 4 magyar beosztásunk van, a törzsfőnök és 2 beosztottja, illetve egy személyügyi tanácsadói beosztás a katonai-technikai részlegben. A törzsfőnöki beosztást Magyarország Szlovéniával váltva tölti be.

Bosznia Hercegovina a NATO tagsághoz vezető úton szomszédjainál láthatóan lassabban halad. A 2003-ban elindított védelmi reformok után a közvélemény nagy része az gondolta, hogy középtávon elérhető a tagság. 2006-ban csatlakoztak a Béképartnerségi (PfP) programhoz, azonban az ország 2008 óta a tagsági akcióterv (Membership Action Plan) előszobájában vesztegel és ebben a legutóbbi NATO csúcs Chicagóban sem hozott változást. Bár a katonai vezetés nagy várakozással tekintett erre a csúcstalálkozóra, az előrelépéshez megegyezés szükséges a védelmi célú ingatlanok állami szintű bejegyzése kérdésében, hatékonyra kell tenni a fegyveres erők és titkosszolgálatok állami szintű civil kontrollját. Létre kell hozni a védelmi tervezési rendszert és meg kell alkotni az országvédelmi tervet. A vezetési, irányítási rendszert NATO kompatibilissé kell tenni. Fontos bizalomerősítő kérdés, hogy a lakosságnál lévő fegyverek begyűjtése megtörténjen és a felesleges eszközök, lőszer megsemmisítésre kerüljenek.

Forrás: Szarajevói NATO Parancsnokság parancsnoki előadás 2012. május 22.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

RÓZSA Tibor

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

A célkitűzés az, hogy teljesüljenek a NATO tagság követelményei, a haderő demokratikus keretek között működő, állami civil kontroll alatt álljon és átláthatóan illeszkedjen az állami szervek rendszerébe.

A NATO műveletek jelenlegi szakaszában a civil-katonai kapcsolatok fő funkciója a kiépített kapcsolatrendszer folyamatos és magas szintű fenntartása. A NATO Parancsnokság rendszeres kapcsolatot tart a Védelmi Minisztérium politikai vezetésével, a vezérkari főnökkel, a Vezérkar és a Műveleti és Támogató Parancsnokság vezetőivel. Fontos, hogy a NATO tagságra való felkészülés során az ország objektív képet kapjon a tagsággal járó jogokról és kötelezettségekről egyaránt. A kapcsolattartást, a különböző üzenetek eljuttatásának módjait és eszközeit fogja össze a Parancsnokságon működő információs műveleti részleg. Ez a leggyakrabban a személyes kommunikációt és a különböző médiafelületeken elhelyezett üzeneteket jelenti.

A Parancsnokság 2011 évben, Bosznia-Hercegovina NATO integrációjának elősegítése érdekében intenzív információs kampányt végzett. A korábbi felmérések alapján a NATO tagság támogatottsága — nem meglepően — meglehetősen eltérő képet mutat a Boszniai Szerb Köztársaságban, illetve a Bosznia-Hercegovinai Föderációban. Szerb oldalon a NATO-hoz többségében még mindig elutasítón viszonyulnak és számukra negatív eseményekkel azonosítják, mint például a légi hadműveletek 1999-ben. Ennek ellensúlyozására a Parancsnokság egy bemutató, népszerűsítő kampányt indított az év elején, ami a 2011 decemberében ért véget. A kampány során mind a 63 szerb járásban, 6 kantonban, a Föderációban, 12 állami egyetemen, minden katonai alakulatnál, illetve a Parlamentben szerveztünk nyílt fórumot. Ennek során 12 ezer emberrel kerültünk közvetlen kapcsolatba és az eseményekről folyamatosan beszámolt az országos, illetve a helyi média. Az eredményesség megismerésére a Parancsnokság egy újabb közvélemény kutatást tervezett 2012-ben, és ennek ismeretében folytatja információs kampányát.

A Szövetség kifejezett szándéka, hogy Bosznia-Hercegovinát soraiba fogadja és ezt a legutóbbi csúcstalálkozón¹⁸ Chicagóban meg is erősítette. A döntés a NATO tagságról végső soron a boszniai emberek kezében van. Ez egy komoly lehetőség, ami felelős döntést igényel, hiszen a washingtoni szerződés nyújtotta biztonsági garanciának ára van. Az ország a csatlakozási követelmények nagy részét már teljesítette, amennyiben a politikai vezetők megállapodnak a védelmi célú ingatlanok állami szintű bejegyzésében, akkor elérhető közelségbe kerül a sokaknak megnyugvást jelentő tagság.

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. A válságreagáló műveletek elmélete és gyakorlata a 21. században, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, egyetemi jegyzet, Budapest, 2004.
2. Padányi József: A menekültek és hontalanok visszatelepítése Bosznia-Hercegovinába, Hadtudomány, 2000/2. Budapest
3. Hámori Gergely: Maratoni közvetítés, forgatókönyvek Bosznia-Hercegovina helyzetének rendezésére, Magyar Tudomány, 2002/2. 144 o.
4. The General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina <http://www.ohr.int/> Letöltés ideje: 2012. június 25.
5. A Balkán CIMIC kézikönyve, MH Civil-katonai Együttműködési és Lélektani Műveleti Központ kiadványa, Budapest, 2004.
6. Görög István-Padányi József: Az IFOR-SFOR Magyar Műszaki Kontingens 1996-2002. Budapest, Zrínyi Kiadó,

¹⁸ http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_87593.htm?mode=pressrelease Letöltés ideje: 2012. június 25.